

vosti, aktualnosti, bogatosti primerov in še marsičesa priznanih kvalitet, ne samo na papir napisano (ali iz ust izrečeno) torej nematerialno, zasluži pohvalo. Brez odvečnega razglabljanja si zasluži vidno mesto na policah raziskovalcev (sodobnih) migracij, sociologov, družbenih geografov, demografov in ministrstev ter vladnih uradov, ki nas peljejo v bog-si-ga-vedi kakšen jutri, če naštejemo le najbolj »obvezne« kupce.

Torej iskreno upam, da knjige z viola platnicami moj organ za vid ne bo zaznal le na policah ga. direktorice.

Jernej Mlekuž

Anna Valencic, *Petunia en un cebollar*,

RIL editores, Santiago de Chile, 2002, 108 str.

Pripovedno delo *Petunia en un cebollar* (Petunija v čebulni gredi) je kratek roman, sestavljen iz šestnajstih epizod oziroma poglavij, ki bolj prikazujejo kot opisujejo droben, a odločilen odsek iz avtoričinega življenja. Povezuje jih cela vrsta prvin; najočitnejše so skupna glavna junakinja, enotni prostor in ozko zamejen časovni razpon dogajanja. Vse epizode se godijo poleti 1953. Napisane so v prvi osebi, pripovedovalka je osemletna Porfiria Martinovic, imenovana Porfy. Snov je odraščanje majhnega dekletca v mestnem okolju na ameriškem srednjem zahodu in njeno doživljanje domače soseske, ki spominja na Babilon. Njene dogodivščine na eni strani odsevajo bližnjo zunanjo resničnost – občutljivi splet medkulturnih odnosov v soseski, izpostavljenost tistih priseljencev, katerih priimki »ne zvenijo dobro ob angleškem imenu«, njihovo narodnostno ogroženost in zato tem vztrajnejše negovanje izvornih tradicij, rasizem, prostovoljno sprejemanje ali ponosno odklanjanje asimilacije; na drugi strani pa vse tiste notranje prvine, ki sodijo k slehernemu odraščanju: posebna vez med hčerko in očetom, nerazdružljivo prijateljstvo s sosedovim dečkom in njuno »zarotniško« raziskovanje sveta onkraj domačega plota, otroško premagovanje nerazložljivega nočnega strahu, privlačno grozljivo podoživljanje radijskih shrhljivk (televizije v soseski še niso poznali), negotovo odkrivanje spolnosti. V tesno prepletene zasebne svetove male protagonistke – intimnega, družinskega, prijateljskega in sosedskega – pa vstopa tudi širša družbena realnost z zgodovinskimi prelomnicami (korejska vojna, vzdušje splošne preganjavnice pod vplivom Josepha McCarthyja, Slovenija na razpotju med Vzhodom in Zahodom, tržaško vprašanje), ki na svoj način zaznamujejo njeno razvijajočo se osebnostno podobo.

Čeprav je mlajša od brata Marka – oba sta bila rojena v ZDA, medtem ko je bil najstareši brat Stefan rojen v stari domovini – je Marko mnogo bolj sprejel ameriški način življenja in razmišljanja kot ona sama. Z domiselno pripovedno tehniko, s katero avtorica v veznem besedilu med dialogi, ki so v tem delu nosilci prikazovanja, na ne-

prisiljen način prevaja značilne notranje otroške glasove v odraslo govorico, je podan slikovit in literarno dovolj prepričljiv prikaz različnih stopenj kulturne in jezikovne asimiliranosti priseljencev, kot jih vidi v svet prebujajoča se deklica. Porfy se druží s pripadniki vseh ras in narodnosti in se na svoj spontani, skorajda nezavedni način vendarle nadvse pogumno upira rasizmu, ksenofobiji in etničnemu zaplotništvu. Ljudje, ki jih srečuje, so zanj prijazni ali neprijazni, zanimivi ali nezanimivi, topli ali hladni, zabavni ali dolgočasni, ne pa črnci, Poljaki ali Madžari. Slovenstvo je zanj toliko kot jezik, uokvirjeni pergament z odlomki iz Brižinskih spomenikov na domači steni, prelepa stara knjiga o zdravilnih zeliščih, mrzlično pospravljanje in okraševanje doma v pričakovanju sorodnikov, ki so napovedali obisk, občutek čarobne slovesnosti, kadar ji mama pripoveduje o domovini in Trstu, o Prešernu in zgodovinskem vplivu slovenske poezije. Slovenstvo so v njenih očeh tudi neusahljive zaloge pijače, ki privabljajo moške v Slovenski dom na balinanje in na prepír o Titu, da bi jih stroge žene zvečer, ko se opiti vrnejo domov, zasule s ploho očitkov. Porfy opisuje očetove male slabosti z veliko mero simpatije, saj je bilo za otroke mnogo bolj zabavno, če so smeli oditi z očeti v Slovenski dom, namesto da bi ostali doma z materami, ki jim za zaprtimi vrati ni moglo priti na misel nič drugega kot dolgočasno opravljanje. Porfyjino slovenstvo je tudi v zasledovanju značajskih potez po družinskih linijah (ta je prava Murnovka, oni je bolj Martinovič), pa v napetih povestih in legendah iz »starega kraja«, ki jih pripoveduje oče, v dramatičnih usodah prednikov, ki so se rodili in umrli v domovini staršev, da bi se njihove zgodbe nekoč ugnezdile v spominu deklice onkraj oceana in jo tako dolgo vznemirjale, dokler jih desetletja pozneje ne zapiše v svoji španski pripovedi. Narodna zavest male Porfy se nič manj ne odraža v povsem vsakdanjih drobnih dogodkih, denimo v vprašanju, ali bi dali pribegli psički slovensko ali angleško ime – na glasovanju Porfyjin glas prevesi tehtnico in psička dobi nekoliko nenavadno, pa vendar slovensko ime. Za ponosno deklico, ki je pravkar že začela iskati svoje mesto v družbi, pa je slovenstvo tudi občutek osramočenosti, kadar po maminem vzoru »v javnosti« nehoté napačno izgovori angleško besedo.

Vsebina epizod izpostavlja vse tisto, kar je v otroških očeh najbolj razburljivo, zabavno, sporno, skrivnostno, privlačno in nezaslišano. Če je zorni kot celotne pripovedi avtentično otroški, pa se v njenem jeziku, kot rečeno, razkriva odrasla pisateljica. V zaključnem poglavju, ki je pravzaprav epilog, avtorica tudi sama priznava: »Nekako sem morala ohraniti glas dekletca, ki je nekoč živelo v neki soseski. Besede osemletne deklice pa je prav tako težko ujeti in obdržati v rokah kot živo srebro.« Vendar priznani čilski pisatelj José Luis Rosasco, ki med drugim tudi pripravlja in vodi tedensko kulturno oddajo na santiaški televiziji, v zreli pisateljski govorici Anne Valenčič povsem razločno sliši otroški glas male Porfy. V spremni besedi k *Petuniji* opisuje svoj občutek, da nam zgodbo zaupno šepeta na uho mala deklica s svojim najintimnejšim glasom in prekipévajočo radostjo. Živi v nekem kraju v Združenih državah in pravi: »Naša hiša je majhna, naš vrt pa je svet.« Dekletce je od tam, pa vendar tudi ni, saj biva v njej dvojnost, kakršno nosi v sebi vsaka priseljska družina. Ob vsem, kar se godi »tu in zdaj« v Ameriki, je namreč očitna nenehna prisotnost Slovenije, nedavne

svetovne vojne in druge zgodovine, nekaterih (narodnih) sporov in z ljubeznijo negovanih tradicij. Anna Valencic je pripovednica, ki s pretanjeno učinkovitostjo prepleta poetični emocionalni naboj z docela verodostojnim realizmom. Njena knjiga, še dodaja Rosasco, je kot odprta dlan, ki se oklene dlani vsakega bralca in ga ponese skupaj z deklico, njeno nežnostjo in milino.

Avtorica Anna Valencic Davis se je rodila leta 1945 v Toledu v Ohio, kamor so se njeni starši priselili iz Primorske v tridesetih letih. Odraščala je v izrazito narodnostno mešani soseski, razen njenih domačih je tam živelo še kakih 15–20 slovenskih družin. V zgodnjem otroštvu se je naučila in enakovredno uporabljala »dve materinščini«: slovenščino doma in v stiku z drugimi tamkajšnjimi Slovenci, angleščino pa v stiku s pripadniki vseh drugih ras in narodnosti v soseski. V Toledu je študirala jezike in književnosti in leta 1967 prejela štipendijo »Woodrow Wilson« za podiplomski študij slovanskih jezikov in književnosti na *University of Indiana* v Bloomingtonu. Tam se je seznanila s podiplomskim študentom iz Čila, se dve leti pozneje poročila z njim in se preselila v Santiago, kjer zdaj živi že 35 let. Na različnih ustanovah poučuje angleščino, med drugim na *Santiago College* in *Universidad Católica*.

Delo *Petunia en un cebollar* je bilo oktobra lani z velikim uspehom predstavljeno na mednarodnem knjižnem sejmu v Santiagu. V radijskem izboru najboljšega romana po sodbi bralcev je Petunija ves lanski oktober konkurirala najnovejšemu delu Isabelle Allende, ki je v obeh Amerikah in Evropi prodala na milijone izvodov svojih knjig. Anna Valencic Davis je svoj roman prevedla v angleščino in ga naslovila *Petunia in an Onion Patch*, malo Porfirio pa je preimenovala v Nastasio Martinovic, po domače Nasty. Avtorica zdaj išče založnika za angleško izdajo, predvsem pa upa, da bi lahko delo izšlo tudi v slovenščini. Vsekakor se pridružujem njeni želji, saj »dekličina« pripoved s svojo ganljivo neposrednostjo, otroško bistrovidnostjo in zaupljivostjo predstavlja morda ne ravno silovito ali celo usodno, zagotovo pa presenetljivo osvežilno novo sapico v sodobni izseljenski prozi.

Možnosti za izdajanje izseljenskega leposlovja po ključu literarnoestetskih meril naj bi bile v Sloveniji zdaj že vrsto let načeloma dovolj dostopne, kljub temu pa je aktivnost domačega založništva na tem področju v zadnjem poldrugem desetletju pod vplivom različnih dejavnikov precej nihala. Takoj po letu 1990 je interes matičnih založb za zdomske pisce skokovito narasel. Kot sem v svojih člankih že nekajkrat omenila, je samo v letih 1990–98 v Sloveniji izšlo več izseljenskih knjig kot v vseh prejšnjih obdobjih skupaj, vse od leta 1836, ko je na Slovenskem izšla prva izseljenska knjiga. Poudarjeno zanimanje knjižnega založništva za emigrantsko literaturo pa je bilo očitno le intenzivna, vendar kratkotrajna reakcija na večdesetletno marginalizacijo te književnosti v matičnem prostoru, saj je začetno navdušenje domačih založb, ki je bilo opazno po letu 1990, v zadnjem času opazno usahnilo. Ko je zagon na področju integracije zdomskega slovstva v osrednje kulturne medije in založniške programe, literarno znanost in šolstvo dosegel vrhunec in sem brez tveganja, da bi se prenačila, lahko začela pisati o vrnitvi izseljenske književnosti, sem se ob vsem svojem odobravanju hkrati vprašala, ali ne gre morda za nekakšno modno muho, ki bo vse prehitro

izzvenela v pozabo. Danes sem o tem prepričana. Če bomo zdamsko leposlovje znova izrinili iz matičnega prostora, se bo pač izkazalo, da ga sprejemamo le takrat, kadar nam koristi v okviru določenih ideološko-političnih (in z njimi povezanih komercialnih) ciljev, medtem ko so vse razprave o skupnem slovenskem kulturnem prostoru le taktično sprenevedanje.

Da se to ne bi zgodilo, naj tvorno vključevanje izseljenske književnosti v zakladnico slovenske nacionalne literature in kulture, kakršnega smo načrtovali ob politični osamosvojitvi, preraste v stalnico. Ker vse več zdamskih piscev ustvarja v jeziku nove domovine, snovno pa se še vedno močno navezujejo na slovenstvo, bi morali znova poskrbeti za rednejše objavljane slovenskih izdaj izseljenskega leposlovja. Kontinuiteto na tem področju je nekoč zagotavljal trdni založniški položaj Slovenske izseljenske matice, vendar žal vse predolgo le za avtorje z ustreznim ideološkim predznakom. Morda ni tako pomembno, če ostanejo matična društva in združenja za Slovence po svetu ideološko razdeljena in če so »tako« misleči zdamski avtorji bolj dobrodošli pri enih založbah, »drugače« misleči pa pri drugih. Pomembno je, da ene in druge podpre demokratična, odprta, pluralno usmerjena slovenska država, ki je z Resolucijo o uresničevanju ustavnih obveznosti Republike Slovenije do Slovencev po svetu, sprejeto v državnem zboru, znova priznala potrebo po zaščiti izseljenske kulture pred ponovnim potiskanjem na rob. Upam, da se bo takšno stališče kmalu udejanjilo in nam med drugim omogočilo tudi dovolj ažurno prebiranje novih knjig, kakršna je pozni pisateljski prvenec slovensko-ameriško-čilske avtorice Anne Valenčič Davis. Samo zaradi tega, ker je njihov izvirnik napisan v tujem jeziku, tovrstne knjige namreč niso prav nič manj slovenske.

Janja Žitnik